

STYLISTIC FUNCTIONS OF ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS

Elyor Isroilov

Master's student, Oriental University
elyorisroilov551@gmail.com

Abstract

The article examines the stylistic functions of phraseological units in the English language and their role in speech and text. The expressive, emotional, figurative, humorous and ironic functions of phraseological units are analyzed from a theoretical and practical perspective. Special attention is paid to the use of phraseological units in formal and informal styles of communication, their connection with cultural context, and the preservation of stylistic meaning in translation. The study highlights the importance of phraseological units in enhancing the emotional impact and communicative effectiveness of discourse.

Keywords

phraseological units, stylistic function, expressiveness, emotionality, imagery, speech style, translation, cultural context

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz tilidagi frazeologik birliklarning stilistik vazifalari va ularning nutq hamda matndagi o'rni tahlil qilinadi. Frazeologizmlarning ekspressivlik, emotsionallik, obrazlilik, hazil va ironiya yaratish kabi funksiyalari ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, frazeologik birliklarning rasmiy va norasmiy nutq uslublaridagi qo'llanilishi, ularning madaniy kontekst bilan bog'liqligi hamda tarjima jarayonidagi stilistik xususiyatlari misollar asosida ko'rib chiqilgan. Maqolada ingliz tilidagi frazeologik birliklarning kommunikativ samaradorlikni oshirishdagi ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar

frazeologik birliklar, stilistik vazifa, ekspressivlik, emotsionallik, obrazlilik, nutq uslubi, tarjima, madaniy kontekst

Аннотация

В данной статье рассматриваются стилистические функции фразеологических единиц английского языка и их роль в речи и тексте. Анализируются экспрессивные, эмоциональные, образные, юмористические и иронические особенности фразеологизмов. Особое внимание уделяется использованию фразеологических единиц в официальном и неофициальном стилях речи, их связи с культурным контекстом, а также вопросам сохранения стилистической окраски при переводе. Подчеркивается значение фразеологических единиц в повышении коммуникативной эффективности и выразительности высказывания.

Ключевые слова

фразеологические единицы, стилистическая функция, экспрессивность, эмоциональность, образность, стиль речи, перевод, культурный контекст

Kirish (Introduction)

Stilistik vazifa tushunchasi adabiyotshunoslik va tilshunoslikda, xususan, stilistika nazariyasida shakllangan bo'lib, u nutq yoki matndagi so'z va iboralar ma'lum stilistik maqsadni bajarish qobiliyatini ifodalaydi. Bu tushuncha 20-asrning birinchi yarmida tilshunoslar va adabiyotshunoslar tomonidan ilmiy asosda aniqlanib, sistematik tarzda tahlil qilindi.

Rus stilistika maktabida frazeologik birliklarning stilistik xususiyatlari va ularning matndagi vazifasi birinchi marta ilmiy tarzda tadqiq qilindi. Vinogradovning fikricha, har bir til birligi, jumladan, frazeologizm, muayyan stilistik maqsadni amalga oshiradi, ya'ni matnning uslubiy ohangini belgilaydi [7; 67].

G'arb stilistika maktablarida, ayniqsa, 1950-1960-yillarda, ingliz tilshunoslari frazeologizmlarning badiiy va ekspressiv funktsiyalarini o'rganishga e'tibor qaratdi. Masalan, Michael Halliday va John Lyons kabi lingvistlar frazeologik birliklarning nutq ohangini belgilash va emotsional ekspressivlikdagi rolini tahlil qildilar [3; 24].

Metodlar (Methods)

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi: frazeologik birliklarning stilistik xususiyatlarini nazariy jihatdan izohlash uchun tavsifiy metod, ingliz tilidagi frazeologizmlarning o'zbek tilidagi muqobillari bilan solishtirish uchun qiyosiy tahlil metodi, frazeologik birliklarning nutq va matndagi vazifasini aniqlash jarayonida kontekstual tahlil metodi, real til materiallari yordamida stilistik funktsiyalarni ochib berish maqsadida misollar asosida tahlil qilish metodi.

Natijalar (Results)

Stilistik vazifa - bu til birligining (so'z, fraza, ibora yoki frazeologizm) matn va nutqda bajaradigan uslubiy vazifasidir.

Stilistik vazifa tushunchasi frazeologizmlar tahliliga ham tatbiq etildi, chunki frazeologik birliklar ko'pincha lug'aviy ma'nodan tashqarida ishlaydi va nutqga uslubiy rang va emotsional ta'sir qo'shadi. 20-asrning ikkinchi yarmida ingliz va rus lingvistlari frazeologik birliklarning madaniy kontekstdagi stilistik rolini o'rganib, ularning tarjimada qanday saqlanishi va o'zbek tiliga moslashtirilishini tadqiq qila boshladi [7; 81].

Shuni aytish mumkinki, stilistik vazifa tushunchasi frazeologizmlarda ularning funksional va ekspressiv rolini aniqlash uchun ilmiy asosi bo'lib xizmat qiladi. Bu tushuncha matn va nutq tahlilida, tarjimada va til o'qitishda keng qo'llaniladi.

Stilistik vazifa va uning roli. Stilistik vazifa - bu til birligining (so'z, ibora yoki frazeologik birlik) nutqdagi uslubiy, hissiy va kommunikativ maqsadni ayni vaqtda bajarish qobiliyatidir. Ayni damda frazeologik birliklar nutqning ohangini, emotsional rangini va madaniy kontekstini shakllantiradi.

Frazeologik birliklar ayni vaqtda nutqning ohangini belgilaydi va tinglovchi yoki o'quvchiga darhol shaxsning kayfiyatini yetkazadi. "Bite the dust" - mag'lub bo'lmoq yoki yengilmoq. "The candidate bit the dust after the final round of the competition." - Nomzod yakuniy bosqichdan keyin mag'lub bo'ldi. Stilistik vazifasi ayni lahzada voqea natijasini dramatik va ta'sirchan tarzda ifodalash [3; 24].

"Have a blast" - juda yaxshi vaqt o'tkazmoq, zavqlanmoq. "We had a blast at the concert last night." - Kecha konsertda juda yaxshi vaqt o'tkazdik. Ushbu gapning stilistik vazifasi ayni damdagi quvonch va zavqni ifodalash.

Frazeologik birliklar nutqga hissiy rang beradi va ayni vaqtda tinglovchiga kuchli ta'sir o'tkazadi. Masalan, "Blow one's fuse" - g'azablanmoq, norozilikni kuchli ifodalash. "He blew his fuse when the report was incomplete." - Hisobot to'liq bo'lmagani uchun u juda g'azablendi. "Tickled pink" - juda xursand va mamnun bo'lmoq. "She was tickled pink to receive the unexpected gift." - Kutilmagan sovg'ani olib, u juda xursand bo'ldi.

Frazeologik birliklar ayni vaqtda matnga metaforik rang va badiiy obraz qo'shadi.

"Hit the nail on the head" - aniq va to'g'ri fikr aytmoq

"Her comment really hit the nail on the head." - Uning fikri aynan to'g'ri edi.

“Burn the midnight oil” - kechasi ishlash, tinimsiz mehnat

“He was burning the midnight oil to finish the project on time.” - Loyihani vaqtida tugatish uchun u kechasi tinimsiz ishladi.

Frazeologik birliklar ayni vaqtda nutqning ijtimoiy maqomi va kontekstini belgilaydi, shuningdek, rasmiy va norasmiy nutqni ajratadi.

“Break the bank” - ko‘p pul sarflamoq. Norasmiy nutqda ishlatiladi

“Buying that car will break the bank.” - Shu mashinani sotib olish ko‘p pul talab qiladi.

“Call it a day” - ishni yakunlamoq, odatda og‘zaki nutqda ishlatiladi.

“Let’s call it a day; we’ve done enough work.” - Keling, ishni yakunlaymiz; yetarlicha ishladik.

Frazeologik birliklar ayni vaqtda nutqda humor, ironiya va tanqidni yetkazadi.

“Let the cat out of the bag” - sirni oshkor qilmoq.

“He let the cat out of the bag about the surprise party.” - U kutilmagan partiya haqidagi sirni oshkor qildi.

“Go bananas” - juda g‘azablanmoq yoki hayajonlanmoq.

“The fans went bananas when the team scored the winning goal.” - Jamoa g‘alaba golini urganida muxlislar juda hayajonlandi.

Stilistik vazifa frazeologik birlikni faqat ma’nosini yetkazish emas, balki ayni vaqtda nutqning ohangini, emotsional ta’sirini, madaniy rangini va stilini ifodalashga majbur qiladi. Tarjimada bu vazifa ayni damdagi hissiyot, metafora, yumor yoki ironiyani, rasmiy/norasmiy kontekstni saqlash orqali amalga oshiriladi [5; 52].

“Have a blast” → “zo‘r vaqt o‘tkazmoq”

“Hit the nail on the head” → “to‘g‘ri va aniq fikr aytmoq”

“Go bananas” → “juda hayajonlanmoq yoki g‘azablanmoq”

Bu ko‘rsatadiki, stilistik vazifa frazeologik birlikning ayni vaqtdagi kommunikativ, emotsional va madaniy rangini nutqda saqlash bilan bog‘liq.

Frazeologik birliklarning stilistik vazifalari nutqning ohangini, uslubini va kommunikativ maqsadini belgilashda muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilida frazeologizmlar so‘zlarning lug‘aviy ma’nosidan tashqarida ishlatiladi va nutqning stilistik rang-barangligini oshiradi. Ular ilmiy, rasmiy, badiiy, kundalik va og‘zaki nutqda keng qo‘llaniladi. Stilistik vazifasi jihatidan frazeologik birliklar quyidagi asosiy guruhlariga bo‘linadi: ekspressivlikni oshirish, emotsional ta’sir berish, badiiy obraz yaratish, hazil va ironiyani ifodalash, shuningdek, so‘zlashuv uslubini belgilash.

Frazeologik birliklarning eng keng tarqalgan stilistik vazifalaridan biri - nutqga ekspressiv va hissiy ohang berishdir. Ingliz tilida ekspressiv frazeologizmlar hissiyotlarni kuchaytirish, quvonch, g‘azab, hayrat, qo‘rqish va boshqa kayfiyatlarni ifodalashga xizmat qiladi.

“Blow one’s top” - juda g‘azablanmoq.

“He blew his top when he saw the mess in the office.”

“Over the moon” - juda xursand bo‘lmoq.

“She was over the moon when she got the scholarship.”

“Jump out of one’s skin” - qo‘rqish yoki hayratdan sakramoq.

“I nearly jumped out of my skin when the fire alarm went off.”

Bu frazeologik birliklar nutqni yanada jonli qiladi, tinglovchiga kuchli emotsional ta’sir o‘tkazadi va nutq ohangini aniq belgilaydi. Stilistik nuqtai nazardan, bunday birliklar og‘zaki nutqda va badiiy matnlarda juda samarali qo‘llaniladi.

Frazeologik birliklar badiiy nutqning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Ular metafora, simvol va tasviriy ifoda orqali badiiy matnlarni boyitadi.

“A rolling stone gathers no moss” - faol, doimo harakatda bo‘lgan kishi tajribali bo‘ladi. Misol:

“He’s a rolling stone; he’s lived in five different countries already.”

“The calm before the storm” - tinchlik payti oldida kelajakdagi muammo yoki tartibsizlik.

“There was an eerie silence - the calm before the storm.”

“To bite off more than one can chew” - o‘z kuchidan ortiq ishni qo‘lga olmoq. “She bit off more than she could chew by taking on three projects at once.”

Badiiy matnlarda frazeologizmlardan foydalanish orqali muallif matnga ta’sirchan obraz va metaforik rang-baranglik qo‘shadi. Shu bilan birga, nutq tinglovchiga yoki o‘quvchiga matn mazmunini yanada aniq va jonli yetkazadi.

Frazeologik birliklar ingliz tilida yumor va ironiyani ifodalashda keng qo‘llaniladi. Ular nutqni yengil, hazilomuz yoki tanqidiy ohang bilan boyitadi.

“Kick the bucket” - vafot etmoq (humor bilan ishlatiladi). Misol: “He’s not really dead; he just kicked the bucket in the joke.”

“Mad as a hatter” - g‘alati yoki biroz aqldan ozgan. Misol: “He talks to his plants – mad as a hatter, really.”

“A little bird told me” - sirli ma’lumotni hazilomuz tarzda ifodalash. Misol: “A little bird told me that you got promoted.”

Yumor va ironiyali frazeologizmlar nutqni yengil va qiziqarli qiladi, tinglovchining diqqatini jalb qiladi va kommunikativ vazifani yanada samarali bajaradi.

Muhokama (Discussion)

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, frazeologik birliklarning stilistik vazifasi ularning kommunikativ ahamiyati bilan bevosita bog‘liq. Frazeologik birliklar nutqning stili va ohangini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. Ular rasmiy, norasmiy, badiiy, ilmiy va og‘zaki uslubni ajratishda yordam beradi. Masalan, rasmiy nutqda: “In light of recent developments, we propose...” - ilmiy yoki ishbilarmon nutqda ishlatiladi, ekspressiv frazeologizm emas, ammo uslubiy ohangni belgilaydi. Og‘zaki nutqda: “Hit the sack” - uxlash, kundalik suhbatlarda ishlatiladi. Misol: “I’m tired; I’m going to hit the sack.” Badiiy nutqda: “Through thick and thin” - har qanday qiyinchiliklarga sabr qilmoq, sodiq qolmoq. Misol: “She stood by him through thick and thin.” Shu tarzda frazeologik birliklar nutqni tinglovchi yoki o‘quvchi uchun sodda, tushunarli va emotsional jihatdan boy qiladi, stilistik rang-baranglik beradi va kommunikativ maqsadni aniq belgilaydi

Frazeologik birliklarning jamiyat va madaniyat bilan bog‘liqligi. Frazeologik birliklarning stilistik vazifalari ularning madaniy konteksti bilan chambarchas bog‘liq. Masalan, ingliz tilidagi frazeologizmlarning aksariyati tarixiy, ijtimoiy va madaniy voqealardan kelib chiqqan bo‘lib, ular nutqga milliy rang va xususiyat qo‘shadi.

“To carry coals to Newcastle” - keraksiz ish qilmoq, tarixiy kontekst: Newcastle shahrining ko‘mir bilan mashhurligi.

“To know the ropes” - ishning barcha nozik tomonlarini bilmoq, dengizchilik madaniyatidan kelib chiqqan.

“Bite the bullet” - qiyinchilikni sabr bilan qabul qilmoq, harbiy an’analar bilan bog‘liq.

Frazeologik birliklar shunday stilistik rang beradi: ular nutqni jonli qiladi, hissiyot va obrazlarni kuchaytiradi, hazil, ironiy, tanqid va rasmiylik kabi uslublarni belgilaydi. Shu jihatdan, ingliz tilidagi frazeologizmlar stilistik vazifasining barcha qatlamlarini bajaradi va nutqning boyligiga sezilarli hissa qo‘shadi. Frazeologik birliklar nutqning stilistik qatlamini shakllantirishda nafaqat emotsional va ekspressiv ohang, balki muloqotning ijtimoiy maqomi va kontekstini belgilashda ham muhim rol o‘ynaydi. Ingliz tilida turli frazeologik birliklar rasmiy va norasmiy uslubni, shuningdek, badiiy va ilmiy matnlar o‘rtasidagi uslubiy farqlarni ochib beradi [4;72].

Badiiy matnda stilistik vazifa. Badiiy matnda frazeologik birliklar obrazli ifoda, metafora, emotsional ta'sir va dramatik effekt yaratadi. Ular adabiy nutqni yanada jonli, o'quvchi uchun esa vizual va hissiy boy qiladi.

"Through thick and thin" - har qanday qiyinchiliklarga sodiq qolmoq.

"She stood by him through thick and thin."

"Cry over spilt milk" - ortga qarab afsuslanish, foydasiz tashvish.

"There's no point in crying over spilt milk; let's move on."

"The calm before the storm" - tinchlik va kelajakdagi muammo o'rtasidagi kontrast.

"The town was silent, the calm before the storm."

Badiiy matnda frazeologizmlar tasviriy kuch bilan ishlaydi, obraz yaratadi va nutq ohangini dramatik qiladi. Stilistik nuqtai nazardan, badiiy va og'zaki nutq farqlari shu frazeologik birliklar yordamida aniqlanadi.

Frazeologik birliklarning ijtimoiy va madaniy ohangi. Stilistik vazifa faqat nutq uslubiga emas, balki ijtimoiy va madaniy kontekstga ham bog'liq. Ingliz tilida frazeologik birliklar o'z aksini jamiyatning turli qatlamlarida, kasb-hunar va kundalik hayotda topadi:

"Pull oneself up by one's bootstraps" - o'z kuchi bilan muvaffaqiyatga erishmoq, ingliz individualizmi va mehnat qadriyatini ifodalaydi.

"Carry coals to Newcastle" - keraksiz ish qilmoq, tarixiy va iqtisodiy kontekst bilan bog'liq.

"Know the ropes" - ishning barcha nozik tomonlarini bilmoq, dengizchilik va kasb-hunar madaniyatidan kelib chiqqan. Bu birliklar nutqga milliy va madaniy rang-baranglik qo'shadi, stilistik vazifani mustahkamlaydi va nutqning kommunikativ samaradorligini oshiradi.

Stilistik vazifa va tarjima. Ingliz frazeologizmlarining stilistik vazifasini tarjimada saqlash muhimdir.

"Piece of cake" - ishni osonligini ifodalaydi, o'zbek tilida "bola ishi" yoki "o'ta oson ish" kabi mos tarjima ishlatiladi.

"Blow one's top" - g'azabni ifodalaydi, "juda g'azablanmoq" tarzida tarjima qilinadi.

"Through thick and thin" - sodiqlikni ifodalaydi, "yaxshi va yomon kunlarda ham birga bo'lish" tarzida mos keladi.

Xulosa (Conclusion)

Xulosa qilib aytganda, tarjima jarayonida stilistik vazifa - frazeologik birlikning emotsional, metaforik va madaniy rangini saqlashdir. Bu nafaqat nutq mazmunini, balki uning ohangini ham o'zbek tilida ifodalashga imkon beradi. Natijada, frazeologik birliklar nafaqat lug'aviy ma'no, balki stilistik, emotsional va madaniy qirralarni ayni vaqtda nutqda bajaradi. Shu jihatdan ularning stilistik vazifasi ingliz tilidagi nutq va matnlarning boyligi, jonliligi va kommunikativ samaradorligini ta'minlaydi. Shu sababli ingliz tilidagi frazeologik birliklarni o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdurahmonova, S. Frazeologik birliklarning semantik va pragmatik xususiyatlari. Toshkent: Fan va Texnologiya. 2018.
2. Halliday, M.A. Language as Social Semiotic. Edward Arnold. 1992.
3. Islomov, D. Ingliz tilidagi frazeologik birliklar va ularning stilistik funksiyalari. Toshkent: Akademnashr. 2017.

4. Rahmonov, F. Ingliz frazeologizmlarini o'zbek tiliga tarjima qilishda madaniyat omili. Toshkent: Sharq. 2016.
5. Raximov, J. Frazeologik birikmalarni o'rganish va tarjima qilish metodlari. Toshkent: Universitet Nashriyoti. 2015.
6. Salimova, M. Frazeologik birliklarni tarjimada ekvivalentlik masalalari. Toshkent: Fan. 2020.
7. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В.В. Виноградов // Избр. труды. Лексикология и лексикография. – М.:1977. - 161с.